

FIGYELŐ SZOLGÁLAT

E rovatban folyamatosan közlünk könyv- és folyó-
iratsíkk-ismeretéseket, referátumokat, továbbá jegy-
zékeket fordításokról, új folyóiratokról, új segéd-
könyvekről, az OMKDK-ban készült irodalomkutatásokról.

.0.

ISMERTETÉSEK

002.6:021.64

Együttműködés a tájékoztatási szervekkel. /O vzaimosvjjazi sz
organami informacii./ - DUNIN, I.A. = Tehnicsseszkie Biblioteki
SzSzSzR, 1967. 5-6.sz. p.90-96.

Az utóbbi időben sokat irtak a tudományos tájékoztatás és a
könyvtárügy, valamint a bibliográfia kapcsolatáról.

Elsődlegesen annak a megítélésében térnek el a vélemények, hogy
a tudományos-műszaki tájékoztatás egész rendszerén belül a műszaki
könyvtárnak hol a helye és mi a szerepe.

A.I. MIHAJLOV, A.I. CSERNÜJ és R.Sz. GILJAREVSZKIJ pl. azt ír-
ják, hogy "a tudományos tájékoztatás elmélete jóval szélesebb a
könyvtártudománynál és a bibliográfiánál", "mások a tudományos-műsza-
ki tájékoztatás feladatai, mint a műszaki könyvtáraké". Lehetséges-
nek tartják különböző szervezeti formákban való egyesítésüket is.

Homlokegyenest különbözik ettől a felfogástól O.Sz. CSUBAR'JAN
konceptiója: "A könyvtári munka lényegesen szélesebb a tájékoztatás-
nál", "a könyvtárak és a tájékoztatási szervek közös feladatokat ol-
danak meg, csak más módszerekkel". Tevékenységüket összehasonlítva
CSUBAR'JAN arra a következtetésre jut, hogy nem szükséges egyesíté-
sük.

Az említett szerzők elvi véleménykülönbsége azért is jelentős,
mert széles körű visszhangra talált, annál is inkább, mivel CSUBAR'
JAN a pedagógiai tudományok kandidátusa és az Állami Lenin könyvtár
igazgatóhelyettese, MIHAJLOV professzor pedig a VINITI-t /Vseszso-

juznij Insztitut Naucsnoj i Tehnicseszkoj Informacii = Össz-szövet-ségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet/ vezetői. Két ország-gos méretű intézmény tekintélyes képviselője, a könyvtárügy és a tu-dományos tájékoztatás két kiváló szakembere került egymással szembe.

A probléma megvitatása feltétlenül szükséges, mivel megoldat-lansága károsan hat a könyvtárak és tájékoztatási intézmények gya-korlatára. Elvileg a Szovjetunió Minisztertanácsának a "Tudományos és műszaki tájékoztatás állami rendszeréről" szóló határozata rende-zi az egyes szervek egymás közötti kapcsolatát és a gyűjtemények e-gyesítésének kérdését. Egyelőre viszont ennek megvalósítására egysé-ges módszert még nem dolgoztak ki.

A könyvtárak és a tájékoztatási szervek kapcsolata különböző szempontból vizsgálható. Napjainkban a leglényegesebb ezek közül a könyvtárak felvilágosító-tájékoztatási gyűjteményének kiépítésére és használatára irányuló együttműködés kérdése.

A könyvtárak és a tájékoztatási szervek közös állami feladatot oldanak meg: a tudósok, mérnökök és üzemi dolgozók célszerű és gyors tájékoztatását azokról a legfontosabb tudományos és műszaki vívmá-nyokról, amelyeket a népgazdaságban effektíven fel lehet használni. A végcélok azonossága tehát közös feladatokat ró a műszaki könyvtá-rakra és a tájékoztatási intézményekre.

Ez elsősorban az olyan feladatoknál jelentkezik, mint az infor-mációk gyűjtése, feldolgozása, rendszerezése, tárolása, keresése és szolgáltatása; tehát a felvilágosító-tájékoztatási gyűjtemény gyara-pításánál és használatánál.

Nem az a feladat, hogy magukat az intézményeket egyesítsék, szétválasszák vagy egymásnak alárendeljék, hanem hogy gyűjteményei-ket egyesítsék a munkák szigorú koordinációjának elve alapján.

Igy kell érteni a Szovjetunió Minisztertanácsa Állami Tudomá-nyos és Műszaki Bizottságának tudományos tájékoztatásügyi és propa-ganda igazgatóságát vezető N.B. ARUTJUNOV szavait is: "Rendkívül nagy jelentőségű a tudományos és műszaki könyvtárak, valamint a meg-felelő tudományos-műszaki tájékoztatási intézmények /osztályok, iro-dák/ gyűjteményeinek egyesítése a publikált és nem publikált doku-mentumok egységes felvilágosító-tájékoztatási gyűjteményévé."1/ Bár a könyvtárak és a tájékoztatási intézmények előtt azonos fő feladatok állnak, tevékenységük más irányba hat.

A műszaki könyvtár és a tájékoztatási intézmény valamennyi mun-káját, amely a felvilágosító-tájékoztatási gyűjteménnyel kapcsolatos, két fő részre lehet osztani, amelyek egyaránt egy sor hagyományos mun-kafolyamatot tételeznek fel:

1/ I. Ékonomiczeszkaja Gazeta, 1967. 13.sz. p.13.

1. Gyűjtés:

- a/ az információforrások felkutatása, gyűjtése és tanulmányozása;
- b/ állománybavétel, nyilvántartás és könyvtári feldolgozás;
- c/ tudományos /bibliográfiai, illetve analitikus és szintetikus/ feldolgozás;
- d/ osztályozás, elhelyezés és tárolás.

2. Felhasználás:

- a/ igény szerinti felvilágosító-tájékoztatási szolgáltatás;
- b/ szelektív szolgáltatás /egyéni és csoportos tájékoztatás/;
- c/ propaganda és a sajtótermékek, illetve a nem publikált információforrások szolgáltatása.

Különösen nagy gondot okoz, hogy hol történjék a nem publikált információk anyag tárolása: a könyvtárban vagy a tájékoztatási intézményben. A nem publikált dokumentumok gyűjtésének a kérdése csak több szempont figyelembevételével oldható meg.

A könyvek és a folyóiratok rohamos számbeli növekedése a könyvtárak elé a következő aktuális feladatokat állítja:

a világon létező összes információforrásból azoknak a kiválasztása, amelyek egy adott témáról teljes képet adnak;

a határterületeket érintő kiadványok optimális kereteken belüli kiválasztása;

a kiadványok értékes információtartalmának feltárása.

A veszély, hogy az olvasó szempontjából szükséges anyag felett elsiklik a figyelem, illetve, hogy az állomány feleslegesen felhigul, szükségessé teszi a kiadványok kiválasztásának és a könyvtári állomány tartalmi feltárásának számottevő tökéletesítését.

Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, célszerű-e a műszaki könyvtárnak állományba venni a nem publikált dokumentumokat is, tekintettel arra, hogy ez speciális szakértelmet, továbbá többletmunka- és időráfordítást kíván. A nem publikált anyagok gyakori revíziót igényelnek, hiszen a dokumentumban közölt új technikai eljárás általában tökéletesedik, az elavult termékeket nem gyártják többé. Gyűjtésük azért is nehéz, mert előállításuk és a tájékoztatási központba küldésük rendszere még eléggé kiforratlan.

A műszaki könyvtáraknak arra kell összpontosítaniuk erőfeszítéseiket, hogy gyűjteményüket a szükséges sajtótermékekkel ellássák és azt a tájékoztatási apparátusban hűen tükrözzék, míg a nem publikált dokumentumok gyűjtésével, tárolásával és feldolgozásával a tájékoztatási intézményeknek kell foglalkozniuk. A szerző meggyőződése szerint

a feladatoknak ez az elosztása elősegíti az állomány gyarapításában és felhasználásában a hatékony és gazdaságos munkamegosztást.

Az állomány növeléséhez elsősorban a sajtótermékek és a nem publikált dokumentumok tudományos feldolgozására van szükség. A beérkező könyveket és folyóiratokat tartalmilag fel kell tártani, vagyis a kiadványokat bibliográfiai kartonok, mutatók és jegyzékek számára címleírással és annotációval el kell látni, másrészt a nem publikált dokumentumok analitikus-szintetikus feldolgozásával minőségileg új információt kell nyerni. Az első feladatot mindig könyvtárosok látják el, hagyományos módszerekkel. A második feladatot az teszi szükségessé, hogy napjaink szakemberét már nem elégíti ki a tömeges igénybevételre szánt általános információ. A mérnökök, tervezők, kutatók egyre inkább olyan konkrét adatokat igényelnek, amelyeket a gyakorlati munkában közvetlenül fel lehet használni. Ezért kell az állományba beérkező kiadatlan anyagot úgy feldolgozni, hogy belőle minőségileg új információt lehessen nyerni. Ehhez az elsődleges forrás adatainak értékelésére, analízisére és egybevetésére van szükség. Ez a feladat főképpen a tájékoztatási dolgozókra vár.

A sajtótermékek és a nem publikált anyagok elkülönített tárolása, feldolgozása mellett szól a könyvtárak és tájékoztatási intézmények tevékenységének az állomány használatában jelentkező különbsége is.

Bibliográfiák készítése mindig is a könyvtári munka részét képezte. Előállításukat azonban több tényező is nehezíti:

a könyvtári katalógusok többnyire nem tárják fel teljesen a könyvtári állományt és így nem biztosítják az összes szükséges információt;

a VINITI referáló lapjai és az Össz-szövetségi Könyvkamara kiadványai nem adnak kimerítő információt az irodalomról;

a Szovjetunió könyvtáraiba beérkező új külföldi könyvekről a tájékoztatás távolról sem kielégítő, és nem szolgálhat megbízható eszközzel a bibliográfiai tájékoztatás céljaira.

A bibliográfusok így kénytelenek különböző bibliográfiai forrásokat igénybe venni. Az említett tényezők megnehezítik az olvasók szelektív kiszolgálását célzó jeladó információk készítését. Ez az újfajta bibliográfia egy szűk témát fog át valamilyen konkrét igénylő számára, jellegzetessége a teljesség és a használatát megkönnyítő kényelmes visszakereső rendszer.

Ebben az aspektusban a műszaki könyvtárak feladata a főleg általános kérdéseket és átfogó problémákat tükröző folyamatos és retrospektív bibliográfia tökéletesítése mellett a tudósok és szakemberek gyors felvilágosítását szolgáló teljes értékű jeladó bibliográfia készítése.

Irreális e bonyolult feladat egyesítése a nem publikált anyagok feltárásával és az igénylők szolgálatával, mivel az ilyen szolgálta-

tás feltételezi az alábbi célokra készített jeladó információkat:

tudományos kutatások és tervezési munkák alapvető irányainak kiválasztása;

azoknak a terveknek a számbavétele, amelyek az új technika jelen és majdani bevezetését irányozzák elő;

egyes vállalatoknak és a népgazdaság egyes ágazatainak műszaki-gazdasági mutatóiról szemlekesztés;

ipari katalógusok és kézikönyvek összeállítása stb.

A kifejtett állásponttal összhangban a következőképpen képzelhető el a könyvtárak és a tájékoztatási szervek tevékenysége:

A könyvtárak és a tájékoztatási szervek közös feladatai	A tevékenység iránya és jellege	
	Könyvtárak	Tájékoztatási intézmények
I. A gyűjtemény létrehozása		
1. Gyarapítás	A könyvállomány és az ágazati periodikák felkutatása, tanulmányozása és gyűjtése, az összszövetségi tudományos és műszaki tájékoztatási szervek nyomtatott katalóguscéduláinak beszerzése	A nem publikált szakirodalom felkutatása, tanulmányozása és gyűjtése, a központi és az ágazati tudományos és műszaki tájékoztatási szervek nyomtatott katalóguscéduláinak beszerzése
2. Könyvtári feldolgozás	Állománybavétel, nyilvántartás, katalogizálás, törzslapok kitöltése, jelzetelés stb.	Állománybavétel, nyilvántartás, katalogizálás, törzslapok kitöltése, jelzetelés stb.
3. Tudományos feldolgozás	Bibliográfiai címlírás, annotálás	Referálás, a dokumentumokban foglalt információk analitikus és szintetikus feldolgozása minőségileg új információ előállítás céljából
4. Osztályozás	Tárgyszavazás, indexkészítés	Kódolás, a dokumentum keresési módjának rögzítése

A könyvtárak és a tájékoztatási szervezetek közös feladatai	A tevékenység iránya és jellege	
	Könyvtárak	Tájékoztatási intézmények
II. <u>A gyűjtemény használata</u> 1. Az igénylők felvilágosítása és tájékoztatása 2. Szelektív tájékoztatás /individuális és csoportos tájékoztatás/ 3. A gyűjtemény tartalmi feltárása, dokumentumok rendelkezésre bocsátása	Információkeresés, szóbeli és írásos bibliográfiai tájékoztatás Jeladó, tudományos segédanyagként szolgáló és ajánló szakbibliográfiák összeállítása Tájékoztatás a könyv- és folyóiratállomány gyarapításáról; szóbeli és szemléltető propaganda, a tudományos és műszaki irodalom rendelkezésre bocsátása	A tényközlő igények analízise és korrigálása; a keresés módjának leírása, információ kikeresése; szóbeli és írásos tájékoztatás, információk távközlése Kiinduló adatok és ajánlások készítése a/ tudományos kutatások és tervezőmunkák alapvető irányainak kiválasztásához; b/ távlati műszaki-fejlesztési tervek összeállításához Referátumok, szemlék, ipari katalógusok és kézikönyvek készítése Tájékoztatás az új nem publikált dokumentumokról, az elsődleges források vagy másolataik rendelkezésre bocsátása
III. <u>Koordináció és módszertani irányítás</u>	Könyvtári és bibliográfiai munkatervek összeállítása és teljesítésük ellenőrzése; a könyvtárosok oktatása	Tájékoztatási munkatervek összeállítása és teljesítésük ellenőrzése; a tájékoztatási szakemberek oktatása

Szántó Péter

002.66:025.5:311.3:33

Conference on librarian-statistician relations in the field of economic statistics. Papers and proceedings of a conference sponsored by the Library Association and the Royal Statistical Society and held on 5th July, 1965. /Konferencia a könyvtárosok és statisztikusok együttműködéséről a gazdasági statisztika terén./ Ed. by K.A. MALLABER. London, The Library Association, 1966. 138 p.

A könyvtári élet döntő kérdése, hogy az olvasók igényeinek kielégítését biztosítsa. Az angol Library Association /Könyvtár Egyesület/ felkérte a Royal Statistical Society-t /Királyi Statisztikai Társaság/, hogy rendezzenek közösen egynapos konferenciát a statisztikai szakirodalmi ellátás kérdéseiről. A témát később a gazdasági statisztikára szűkítették.

A konferencián - amelyet 1965 júliusában tartottak meg - 130 könyvtáros, közgazdász és statisztikus vett részt. A konferenciára készített hat tanulmányt a résztvevők preprint formájában előre megkapták, így az egész nap vitával telhetett el, amelynek szövege a tanulmányok után a könyvben megtalálható. A könyv használatát részletes tárgymutató segíti elő.

Az első tanulmányban A. MAIZELS közgazdász, a Royal Statistical Society könyvtári bizottságának elnöke, behatóan elemzi a Royal Statistical Society könyvtárának az egyesületi tagok részéről való igénybevételét. Az elemzés azért volt szükséges, mert a könyvtárat más épületbe kellett áthelyezni, azonban helyszűke miatt a 90 000 kötetes állománynak alig több mint a felét lehetett csak az új épületbe átszállítani. Az anyag kevésbé használt része a British Museum Könyvtárába, kisebb része pedig eladásra került. A megtartandó anyagot az egyesületi tagok igényeinek és érdeklődési körének alapján igyekeztek kiválogatni. Ennek megállapítására kérdőíves reprezentatív felmérést végeztek a tagok között, megkérdezték a tagnév sor minden harmadik Nagy-Britanniában élő tagját szakirodalmi igényeiről.

A tanulmány táblázatos kimutatásokat közöl a tagság egyesületi könyvtárhasználatának mértékéről, annak az életkorral, a munkahelynek Londontól való távolságával kapcsolatos összefüggéséről. Részletesen elemzi a tagok érdeklődési körének kategóriáit, kimutatva, hogy az érdeklődés a konkrét statisztikai adatokat tartalmazó kiadványok helyett inkább a statisztika elméleti és módszertani kérdéseit tárgyaló művek felé irányul. Az egyesületi könyvtárral szemben támasztott igények tehát átalakulnak, s ezt nemcsak a régi anyag szelektálásánál, hanem az állományfejlesztés feladatainak kialakításánál is figyelembe kell venni.

A második tanulmányban I.G. ROSS, az I.C.I. Fibres Ltd. tájékoztató tisztviselője, vállalata közgazdasági könyvtárát és tájékoztató szolgálatát mutatja be. A vállalat 3 nagy könyvtára - műszaki, igazgatási, közgazdasági - egymással szoros kapcsolatban működik a vállalat érdekeinek és szakirodalmi igényeinek kielégítésében; mindhárom könyvtárban képzett könyvtáros gárda és tájékoztató személyzet dolgozik.

A közgazdasági könyvtár fontos feladata a nylon termékekre vonatkozó hazai és külföldi piacutatás. A könyvtárnak a piacutatással kapcsolatos adatokon kívül el kell látnia a vállalatvezetést egyéb információkkal is, amelyek a vállalat kereskedelmi politikáját érintik.

A tanulmány a könyvtár állományának sajátos kategóriái /könyvek, statisztikai kiadványok, periodikák, angliai és külföldi gazdasági és pénzügyi ujságok, aprónyomtatványok és hivatalos kiadványok, cím-tárak és referenz-könyvek/ és az egyes kategóriákba tartozó irodalmi termékek jellemzése után a vállalati gazdasági tájékoztatási szolgálat kérdéseivel foglalkozik, amelyek szorosan kapcsolódnak a könyvtár munkájához.

Míg az ipari vállalatoknál a műszaki könyvtár és a tájékoztatási szolgálat általában fejlett, ez nem vonatkozik a kereskedelmi szervek gazdasági könyvtáraitra, illetve tájékoztatási szolgálatára. A szerző megállapítása szerint azonban az európai gazdasági integrációs törekvések következtében - amelyek erősen hatnak a vállalatok kereskedelmi politikájára - feltétlenül szükséges a szervezett gazdasági tájékoztatási szolgálat kiépítése is.

Az I.C.I. Fibres Ltd. felismerte ennek szükségességét és létrehozta viszonylag egyszerű gazdasági tájékoztató szolgálatát. A tájékoztatás differenciáltan történik annak megfelelően, hogy az egyes információk anyagok kiket érintenek. A sok személyt érintő és részletesebb ismertetést nem nyújtó hírtanyagot a British and Foreign News Review /Angol és Külföldi Szemle/ közli, amelyet az igazgatási könyvtár ad ki, a közgazdasági könyvtár által szolgáltatott anyag felhasználásával. A hosszabb és részletesebb ismertetéseket a Library Bulletin közli. Az ebben megjelent anyagot a közgazdasági könyvtár kartonokon is feltárja a később felmerülő tájékoztatási igények kielégítésére. Az egészen szűk kört érintő információk anyagot név szerint küldik meg az érdekelteknek /pl. adórendelkezések stb./.

Az esetenként felmerülő speciális kérdések megválaszolásához a könyvtárnak gyakran külső szervek forrásanyagát is igénybe kell vennie. A tájékoztatás kérdéseivel foglalkozók már tapasztalatból tudják, hogy adott esetben milyen külső forrásokra kell támaszkodniuk. A tanulmány példákat hoz fel a külső szervekkel történő eredményes együttműködésre.

A tájékoztatás kérdéseivel foglalkozóknál alapvető követelménynek tekintik a gazdasági szakképzettséget. Ez azért is szükséges, mert gyakran nem állnak a források olyan formában rendelkezésre, mint ahogyan azt a jelentkező igények megválaszolása szükségessé tenné. Ilyenkor a lehetséges megoldások közül a legmegfelelőbb kiválasztásához feltétlenül szükségesek a gazdasági szakismeretek.

A harmadik tanulmányban K.A. MALLABER, a Board of Trade /Kereskedelmi Minisztérium/ könyvtárának igazgatója a statisztikusoknak nyújtott szolgáltatásokat ismerteti: a központban lévő könyvtár brit vonatkozású gazdasági és statisztikai szakirodalmi bázisán nyugvó szolgáltatásokat, továbbá a külföldi és a brit nemzetközösséghez tar-

tosó országok statisztikai kiadványait gyűjtő Statistics and Market Intelligence Library /Statisztikai és Piackutató Könyvtár/ szolgáltatásait. Az utóbbi könyvtár a szervezet statisztikai osztályának könyvtára, egy épületben is nyertek elhelyezést. Egyben nyilvános könyvtár is, szerzeményeit több példányban vásárolja; ezek közül egy példány a nagyközönség rendelkezésére áll. Tengerentúli anyagát 20 évig őrzi, utána megőrzésre átadja a British Museum Könyvtárának.

A Board of Trade könyvtárának szolgáltatásai közül figyelemre-méltó, hogy olvasótermében ún. strip-indexen tájékoztatja olvasóit havonta megjelenő folyóiratanyagának és évente megjelenő kiadványainak utolsó beérkezett számáról, illetve kötetről. Ezt az indexet a Statisztikai Osztályon is elhelyezik 3 példányban, így az érdekelteket és a könyvtárosokat is tehermentesítik a szükséges felvilágosítások kérésétől, illetve adásától. Az állomány használatát nagymértékben elősegíti, hogy másolóberendezések is állnak az olvasók rendelkezésére. A tengerentúli országok statisztikai hivatalainak jegyzékei is hozzáférhetők. Nemcsak a könyvtár, hanem a Statisztikai Osztály munkatársai is készséggel nyújtanak segítséget az olvasóknak.

A statisztikai szakirodalmi ellátással kapcsolatban a könyvtárosok és a Statisztikai Osztály feladatköre pontosan körülhatárolt. A könyvtáros fő feladata az anyag beszerzése és az állomány feldolgozása /katalogizálás, osztályozás, indexelés, raktározás stb./. Alapvető szabály, hogy a könyvtárosok ne menjenek túl állományszervezési feladataikon és minden, az anyag értelmezésével és értékelésével kapcsolatos feladatot statisztikusok lássanak el.

A következő tanulmányban M.C. FESSEY, a Board of Trade főstatisztikusa a könyvtáros és a pénzügyi elemzésekkel foglalkozó szakember közötti együttműködés lehetőségeit vizsgálja. A pénzügyi analitikus érdeklődési köre az egyes vállalatok, intézmények anyagi érdekeltiségi köréhez kapcsolódik, ami természetesen vállalatonként, intézményenként különbözik. Nyilvánvaló, hogy ezen a területen a könyvtáros csak a pénzügyi analitikussal együtt tudja ellátni feladatát, hiszen mindig pontosan tudnia kell, hogy a szakembert problémái megoldásában milyen speciális célkitűzések vezérlik, és ennek megfelelően a feltárandó adatok, információk milyen körben és vonatkozásban érdeklik.

Az ötödik tanulmányban R.K. WILKINSON, a Leedsi Egyetem közgazdasági és kereskedelmi tanszékének előadója, a Közép- és Észak-Angliában működő közgazdászok szakirodalmi ellátási kérdéseiről értekezik. A gazdasági statisztikusokat foglalkoztató intézmények, hivatalok és vállalatok jelentős részéhez kérdőívet küldött ki igényeik és ellátási problémáik felmérésére. A megkérdezett 109 intézmény, hivatal, illetve vállalat közül 78 válaszolt. Ezek közül 40 kritikai észrevételeket is fűzött válaszához, a többi vagy megelégedettségét fejezte ki jelenlegi szakirodalmi ellátottságával kapcsolatban, vagy pedig irrelevánsnak tartotta a feltett kérdéseket.

A beérkezett válaszokat a szerző egyrészt egyetemi és műszaki felsőoktatási intézmények szerint dolgozta fel, mert itt az érdekelt

szakemberek rendszeresen használják a szakirodalmat, másrészt az egyéb munkahelyeket egy csoportba sorolta, tekintve, hogy itt általában konkrét, gyakorlati feladatok kapcsán esetenként veszik igénybe a szakirodalmi szolgáltatásokat. A beérkezett válaszok sok tekintetben átfedik egymást a két csoport vonatkozásában, ezért a fenti csoportosítástól eltekintve emelünk ki néhány példát a fontosabb vélemények közül.

A megkérdezettek erősen kifogásolják a könyvsorozatok, folyóiratok hiányait az egyes könyvtárakban, főleg pedig azt, hogy a hiányok pótlásáról nem gondoskodnak. Többen szóvá teszik a nemzetközi szervezetek statisztikai kiadványainak és egyes hivatalos kiadványoknak a hiányát; mások a meglévő anyag hozzáférhetőségének nehézségeit emelik ki. Az anyag könyvtári feldolgozásának hosszú időtartama miatt szintén többen panaszkodnak; sőt azt is kifogásolják, hogy egyes könyvtárakban egyes állományrészek használatához a vezető könyvtári tisztviselők külön engedélye szükséges; a katalógusok nem kielégítő vagy hibás volta szintén nehezíti az állomány használatát. A könyvtárosok gazdasági, statisztikai képzettségének hiánya is szerepel a nem megfelelő szakirodalmi ellátottság okai között. A könyvtárközi kölcsönzés nehézkes és hosszadalmas; az egyes könyvtárak állományát, valamint a könyvtárak által nyújtott szolgáltatásokat a használók nem ismerik eléggé.

A válaszokból kitűnik, hogy az érdekeltek a szakirodalmi ellátás megjavítása érdekében a fenti hiányosságok kiküszöbölését szükségesnek tartják. Figyelmet érdemelnek a regionális specializáció szükségességét hangsúlyozó indítványok, amelyeket megvalósulásuk esetén széles körben ismertté kellene tenni mind a könyvtárosok, mind pedig a könyvtárhasználók között. A könyvtárak felesleges anyagát központi raktárban kellene megőrizni. A telex-összeköttetés és a másolóberendezések széles körben való alkalmazása szintén szerepel a szakirodalmi ellátás megjavítására irányuló indítványok között.

Az utolsó tanulmányban P.L. LEWIS, a Belfasti Egyetem könyvtártudományi intézetének előadója, néhány javaslatot tesz a bibliográfiakészítés terén a statisztikusok és a könyvtárosok közötti együttműködésre. Mint mondja, a statisztikusok a szükséglettől vezérelve megkísérelték, hogy maguk állítsanak össze bibliográfiákat könyvtárosok közreműködése nélkül, azonban ezek a vállalkozások nem voltak kielégítőek sem a statisztikusok, sem a könyvtárosok számára. A jó megoldás érdekében együttműködésre van szükség, ennek lehetőségeit és formáit meg kell találniuk.

A bibliográfiakészítés technikája a könyvtári gyakorlattal szorosan összefügg, de ugyanakkor a könyvtárosok is érzik a statisztikusok közreműködésének szükségességét, elsősorban a regisztrálandó dokumentumok fogalmi, tartalmi kérdéseivel kapcsolatban.

Egyes statisztikai kiadványsorozatok használatánál nagy nehézséget okoz a kutatóknak, hogy az adatok értékelésére vonatkozóan nem áll a kellő tájékoztatás rendelkezésre. Ezzel kapcsolatban ugyanis gyakran nem az adatokat közlő statisztikai kiadványokból, hanem egyéb forrásokból lehet csak kellőképpen tájékozódni. Helyes lenne,

ha a bibliográfiák készítésekor ezekre a szempontokra is hangsúly esnék. A statisztikai adatforrásokra történő hivatkozások sem kielégítőek sok esetben, a megfelelő hivatkozásmód szabványát is ki kellene alakítani a statisztikusok és a könyvtárosok együttműködése keretében.

Ma igen nehéz nyomon követni a nyomtatásban vagy más formában készülő statisztikai dokumentumokat. Míg az első világháború előtt az angolai statisztikai forrásokra nézve a helyzet kielégítő volt, addig ma már ez nem állítható, holott a kérdés az érdekelt szervezetekkel szoros együttműködésben megoldható lenne. Főleg a nemzetközi szervezetek, továbbá az angolok szempontjából érdekelt országok statisztikáit kellene felkutatni és ezen a téren a modern computer-technika alkalmazására is kellene gondolni. Mindezekben a munkálatokban a könyvtárosok bibliográfiai, dokumentalista, valamint technikai felkészültségükkel sokat tehetnének a statisztikai szakirodalmi ellátás megjavítása érdekében.

+ +

A fent töredékesen ismertetett tanulmányok alapján kialakult vita anyaga sokoldalúan illusztrálta a könyvtárosok, statisztikusok és közgazdászok közötti együttműködés lehetőségeit és szükségességét. A vita centrális jellegű témáiból kiemeljük az alábbiakat:

Élénk vita alakult ki a könyvtárak kevésbé használt anyagának a British Museum Könyvtára részére történő átadása körül, tekintettel arra, hogy az említett könyvtár nem kölcsönző könyvtár. A hozzászólók általában egyetértettek azzal, hogy ha valamely dokumentum csak egyetlen példányban van meg az országban, akkor az a British Museum Könyvtárában legyen meg. Ha az anyag elhelyezése azonban más könyvtárban történik, arról feltétlenül jegyzékeket kell készíteniük az átadóknak, azokat a használók számára ismertté kell tenni. A British Museum Könyvtára mellett érvelők álláspontjuk érdekében arra is hivatkoztak, hogy a megfelelő reprográfiai kapacitás biztosítása esetén az itt elhelyezett dokumentumokról másolat készítése lehetséges, vagyis modern feltételek mellett az anyag használatának lehetőségei lényegesen jobbakként, mint korábban.

A statisztikai jellegű anyag kölcsönzésével kapcsolatos vitában olyan érvek is elhangzottak, hogy a kölcsönzés könyvtári szempontból nem mindig célszerű, nem is beszélve az egyes dokumentumok kölcsönzésével járó átlag 25 shillingben megállapítható ráfordításokról.

A vitában sok szó esett egy archívum felállításának lehetőségeiről a lyukkártyára és egyéb nem hagyományos tárolóeszközökre vitt adatok megőrzése érdekében. Itt alapvető kérdésként jelentkezik az ily módon tárolt anyag hasznosításához szükséges gépek elhelyezése, illetve az anyagnak a modernebb gépeknek megfelelő esetleges többszöri újrafeldolgozása.

A statisztikai jellegű anyag reprográfiájával kapcsolatban felvetődtek ún. copyright problémák is. Ezeknek azonban nincs különösebb jelentőségük a statisztikai kiadványok terén, mivel minél szé-

lesebb körben való terjesztésük kívánatos. A példaképpen felhozott holland statisztikai hivatali kiadványokon ugyan szerepel, hogy azokról másolat csak előzetes hozzájárulás után készíthető, azonban azt készséggel megadják minden esetben.

A statisztikai adatok megbízhatóságának kérdése szintén szóba került az értekezleten. Sok esetben ugyanis a termelésre vonatkozó statisztikai adatok vitathatók, ezen a téren az illetékes szerveknek még sok a tennivalójuk. A vállalati konkurrencia nem kis akadálya a megbízható statisztikai adatszolgáltatásnak.

A statisztikai állomány tervszerű fejlesztésével kapcsolatban a felszólalók felelevenítették a Library Association 15 évvel ezelőtt felvetett tervét, amely szerint a könyveket, folyóiratokat és egyéb dokumentumokat speciális könyvtárak gyűjtsék központilag biztosított anyagi dotáció igénybevételével, és ezek a könyvtárak egyben tájékoztatási központként is működjenek az illető tudományterületen. Az elgondolás realizálása sokban elősegítené a statisztikai szakirodalmi ellátás megjavítását.

Az országos központi és a regionális katalógusok fontosságának szintén több hozzászóló hangsúlyt adott. Mint a vitaanyagból kiderül, ezek nem eléggé ismertek a könyvtárhasználók körében, hasonlóképpen egyéb kiadványjegyzékek sem /pl. British Union Catalogue of Periodicals stb./.

Egyes felszólalók különösen hangsúlyozták a statisztikai táblázatok feltárásának, indexelésének fontosságát a kutatómunka szempontjából. Ezek indexelése ugyanis nehéz feladat, a legtöbb esetben sem szerzőjük, sem találó címük nincs.

Élénk vita alakult ki a statisztikai jellegű anyag osztályozási kérdéseiről. Célyszerű lenne, ha a könyvekbe, vagy a folyóiratokikkekhez mindjárt osztályozási jelzetet is nyomtatnának. Ezen a téren a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy a gazdasági szakemberek nem tudnak megegyezni a szükséges terminológiában. A nemzetközi kereskedelmi osztályozás mintájára gazdasági szakemberek és könyvtárosok együttműködése keretében ki kellene alakítani olyan statisztikai osztályozást, amelyet valamennyi érdekelt fél elfogadna.

Nem kis vitát váltott ki a statisztikus szakemberek könyvtári alkalmazásának kérdése. A vállalatok, intézmények alkalmaznak közgazdászokat, statisztikusokat, azonban a könyvtárak általában nincsenek abban a helyzetben, hogy ilyen kvalifikációju munkatársakat foglalkoztassanak. Így meg kell elégedniök a gyakorlati munka keretében közgazdasági, illetve statisztikai ismereteket szerzett munkaerővel. Ezen a téren is igen nehéz a helyzet, mert a gazdasági szakkönyvtárak száma viszonylag kevés, s így az utánpótlás lehetőségei igen korlátozottak.

A vitában többször történt említés a National Lending Library for Science and Technology-ról /Országos Tudományos és Műszaki Kölosztó Könyvtár/, amelyhez hasonló intézmény megszervezése a társadalomtudományok terén döntően megjavíthatná a szakirodalmi ellátottságot

mértékét és minőségét. Arra is történt utalás, hogy a természettudományok és a műszaki tudományok terén jelentős dokumentációs munka folyik, s ez nagymértékben hozzájárul az említett kölcsönző könyvtár állományának kellő hasznosításához. Ez a kérdés a társadalomtudományok, illetve a statisztika terén még szintén megoldásra váró feladat.

A statisztikai dokumentáció megoldását egyesek központi állami feladatnak tekintik, mások szerint az ehhez szükséges hatalmas pénzösszeg egyelőre nem biztosítható. Jelenleg az az út járható, hogy az érdekelt vállalatok, intézmények külön munkaerőt állítanak e feladat ellátására, aki a statisztikusokkal szorosan együttműködik.

Az egyes vállalatok, intézmények által felhalmozott információs anyag szélesebb körben való hasznosítására a konferencia egyes résztvevői azt javasolták, hogy célszerű lenne központi szervezetet létrehozni. Mások viszont rámutattak arra, hogy egy ilyen nagy szervezet csak akkor működhetne eredményesen, ha ugyanakkor biztosítani tudná a specializációt is, ami viszont nagyszámú szakember alkalmazásával járna együtt. Ezért többen a specializált, regionális centrumokban látják a megoldás útját; ennek gondolata a konferencián többször is felmerült.

Balász János

REFERÁTUMOK

Könyvek

11/K/68

016/047.1/:025.343.1

A tárgyszó és a tárgyszókatalógus. /Szemle./ Szerk. és ford. Szilágyi Tibor. // Közread. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. / Bp. 1968. 228 p. / A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványai 25. /

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványainak jubiláns - 25. - kötete - SZILÁGYI Tibor szakszerű szerkesztésében és fordításában - a magyar könyvtáros-társadalom elé tárja a téma "klasszikusainak" műveit. Csak helyeselni tudjuk azt a szerkesztői gyakorlatát, hogy a művek szövegét ökonómikusan kezelve csak azokat a fejezeteket fordította le és adta közre, amelyek szorosan a tárgyszó és tárgyszókatalógus kérdéseit tárgyalják. Így az olvasó előtt a problémáktól egyáltalán nem mentes téma mintegy történetileg bontakozik ki, s az összeállítás bizonyos tendenciákat is jelez.

A tárgyszókatalógus uttörője Charles Ammi CUTTER volt, a későbbi szakirodalom is hozzá tér vissza vagy tőle ágazik el, de CUTTER neve és szelleme nélkül elképzelhetetlen a témáról beszélni. A kiad-